

Угода про визнання вини у кримінальному процесі: досвід і практика застосування

О.А. Губська

кандидат юридичних наук, суддя Київського апеляційного адміністративного суду

У статті досліджено проблему застосування у кримінально-процесуальному законодавстві України такого нового процесуального механізму, як «угода про визнання вини», розповсюдженого в багатьох країнах світу. Проаналізовано можливі позитивні та негативні наслідки його впровадження, а також вирішення проблеми в подальшому.

В статье исследована проблема применения в криминально-процессуальном законодательстве Украины такого нового процессуального механизма, как «соглашение о признании вины», распространенного во многих странах мира. Проанализированы возможные позитивные и негативные последствия его внедрения, а также пути решения проблемы в последующем.

The article considers the problem of the possibility of a criminal-procedural legislation of Ukraine a new procedural mechanism as a "plea agreement", which is common in many countries around the world. Studied and analyzed the possible positive and negative effects of the testing and ways to solve problems in the future.

Ключові слова: угода про визнання вини, спрощена процедура судового розгляду, згода обвинуваченого на пом'якшення покарання, дії обвинувачуваного щодо відшкодування наслідків скоєного злочину та відновлення порушених прав потерпілих.

Постановка проблеми

Нині в засобах масової інформації публікуються численні наукові праці та дослідження, з яких вбачається, що однією з нагальних проблем в Україні, яку терміново необхідно вирішувати, є злочинність.

Згідно зі ст. 124 Конституції України правосуддя в державі здійснюється виключно судами. Тому постає проблема необхідності прискорення та спрощення судового провадження за умови забезпечення прав учасників процесу. На думку П.В. Пушкаря, така проблема існує й у інших державах, що також намагаються знайти оптимальну модель процесуальної форми. Це особливо необхідно в тому разі, коли до суду подаються достатні докази вини особи у вчиненні злочину, а сама вона її не заперечує, і тому можливо вирішити справу без повного судового розгляду [4, с. 3].

Так, наприклад, з цією метою часто використовують інститут так званої уго-

ди про визнання вини, що є розвиненим у державах класичного обвинувального кримінального процесу, особливо у Великій Британії та США. Процедури спрощеного розгляду кримінальних справ набувають усе більшого розвитку в державах Європи, зокрема Німеччині, Італії, Іспанії, державах Бенілюксу, Польщі, Чехії, Словаччині та Росії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням питань реформування кримінального процесу займалися вчені-правники колишнього СРСР, держав СНД та України, зокрема: Ю.В. Баулін, Т.В. Варфоломеева, Ю.М. Грошевий, В.Г. Гончаренко, К.Ф. Гуценко, В.Т. Малярченко, В.Н. Махов, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, В.В. Молдован, В.М. Ніколайчик, В.Т. Нор, Г.М. Омеляненко, І.Л. Петрухін, М.А. Пешков, А.К. Романов, Х.У. Рустамов, А.В. Смирнов, М.С. Строгович, В.М. Тертишник, В.П. Шибіко, М.Є. Шумило та інші.

Крім того, питання застосування спрощених і скорочених процедур розгляду кримінальних справ, зокрема із застосуванням угоди про визнання вини, досліджено такими зарубіжними вченими: А. Альшулер, А. Гольдштейн, М. Філі, Л. Фрідмен, М. Хейманн, Р. Веннігер, Д. Дресслер, Д. Ленгбайн, В. Макдоналд, Ч. Мірські, Р. Скотт, Д. Болдуїн, Е. Доуб, С. Коен, М. Макконвілл, Д. Роулз, Е. Сандерз, Е. Ешвор, А.Ж. Арно, Р. Давід, Бертел, Б. Зварт, К. Вінгаерт, Н. Йорг, С. Трехселл та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

До проблем удосконалення кримінально-процесуального законодавства України, застосування нових положень щодо скороченого чи спрощеного провадження у кримінальних справах постійно звертаються провідні вчені-процесуалісти, зосереджуючи увагу на пошуках оптимальних кримінально-процесуальних форм, які дали б можливість більш раціонально й економно використовувати бюджетні видатки, що асигнуються на здійснення правосуддя, скоротити строки розгляду кримінальних справ, зняти надмірне навантаження з судів та суддів.

Необхідно зазначити, що в кримінальному процесі України вже існують положення щодо скорочення та спрощення провадження у кримінальних справах. Це і протокольна форма досудової підготовки матеріалів (розділ VII КПК України), і положення про примирення потерпілого з особою, що вчинила злочин (підсудним), яке тягне за собою відмову в порушенні кримінальної справи або її закриття суддею (ч. 1 ст. 27, ст. 251, ч. 3 ст. 282 КПК), про примирення обвинуваченого з потерпілим (ст. 8 КПК, ст. 46 КК), і, нарешті, про можливість для суду не проводити судового слідства, обмежившись лише допитом підсудного, який повністю визнав себе винним у пред'явленому йому обвинуваченні (ст.ст. 299, 301-1 КПК).

У проєкті нового Кримінально-процесуального кодексу України (станом на 1 липня 2011 р.) необхідно в першу чергу звер-

нути увагу на *Главу 30. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції*. У § 1 наведено спрощений порядок провадження щодо кримінальних проступків.

Так, у ст. 375 проєкту КПК України зазначено, що суд за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або прокурора має право розглянути обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників кримінального провадження, якщо обвинувачений беззаперечно визнав свою винуватість, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини та згоден із розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий не заперечує проти такого розгляду. Спрощене провадження щодо кримінальних проступків здійснюється згідно із загальними правилами судового провадження, передбаченими цим Кодексом, із урахуванням положень вказаного параграфа.

Згідно зі ст. 376 проєкту КПК України суд у п'ятиденний строк з моменту отримання обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні вивчає його та додані матеріали й ухвалює вирок у порядку, визначеному цим Кодексом, що повинен відповідати загальним вимогам до вироку суду. У такому вирокі замість доказів на підтвердження встановлених судом обставин зазначаються встановлені органом досудового розслідування обставини, які не оспоруються учасниками кримінального провадження. Суд має право призначити судовий розгляд у судовому засіданні обвинувального акта, який надійшов із клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні, та викликати для участі в ньому учасників кримінального провадження, якщо визнає це за необхідне. Копія вироку за результатами розгляду обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні не пізніше наступного дня після його винесення надсилається учасникам кримінального провадження. Сам вирок може бути оскаржений в апеляційному порядку з урахуванням особливостей, передбачених ст. 389 цього Кодексу.

Таким чином, можна дійти висновку, що у зв'язку з переосмисленням існуючих і пошуками нових процесуальних форм швидкого й ефективного здійснення правосуддя в кримінальних справах, в Україні актуальним є наукове дослідження угоди про визнання вини й аналогічних інститутів у кримінальному процесі зарубіжних держав, їх порівняння з відповідними положеннями чинного кримінально-процесуального законодавства України для визначення можливості й доцільності впровадження.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз чинного законодавства, прийнятого після ухвалення Конституції України, що дасть змогу з'ясувати можливість запровадження в чинному законодавстві України такого нового інституту, як «угода про визнання вини», що укладається між обвинуваченим чи його захисником з одного боку та прокуратурою – з іншого.

Крім того, автор статті дослідить історію розвитку інституту «угоди про визнання вини» і процедури спрощеного розгляду кримінальних справ в інших країнах світу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Інститут «угоди про визнання вини» розвинений у державах класичного обвинувального кримінального процесу, особливо Великій Британії та США, де 70-90% усіх кримінальних справ вирішуються у спрощеному порядку, шляхом укладання вказаної угоди між сторонами обвинувачення і захисту. Таке вирішення справи розглядається як важлива умова збереження ефективного функціонування судової системи цих держав, оскільки дає змогу не проводити повний розгляд справи, що відповідно зменшує навантаження на суди та суддів.

Так, за даними С. Вельяновського, у США у 90% кримінальних справ обвинувачуваний визнавали себе винуватими. Приблизно 50% визнань – це результат домовленості між обвинувачуваним і прокурором [1, с. 73].

За даними Л. Фрідмена, у деяких регіо-

нах США до 90% обвинувачуваних ідуть на «угоду про визнання вини» [9, с.140]. За даними В. Махова й М. Пешкова, понад 90% кримінальних справ у США не проходять через процедуру судового розгляду. В одних випадках визнання вини має наслідком спрощену процедуру в суді, а в інших, коли органи досудового розслідування без визнання обвинувачуваним вини не в змозі забезпечити збір доказів, що його викривають, укладається так звана угода про визнання вини [2, с. 17].

Разом з тим, Д.В. Філін у своїх працях зазначає, що американські вчені «угоду про визнання вини» пов'язують не з неможливістю встановлення обставин кримінальної справи, а, насамперед, із бажанням обвинуваченого й прокурора уникнути непередбачуваності колегії присяжних, особливо у справах, результат яких визначається талантом і професійними навичками адвоката й прокурора. Ця проблема стає актуальною й для країн СНД, де проводиться судово-правова реформа, одним із завдань якої є повернення до такої форми відправлення правосуддя, як суд присяжних [8].

Угоди про визнання вини були відомі в Америці ще на початку XIX століття. Практика таких угод мала розвиток у США не лише для того, щоб уникнути громіздкої форми судочинства. На початку століття суд присяжних міг виносити вироки в п'яти кримінальних справах за один день. Однак після 60-х років мала місце так звана революція кримінальної процедури, коли права захисту були розширені, а тому кримінальні процеси стали тривалими й важкими. У такому разі для встановлення істини немає достатнього часу, головне – встигнути вирішити суспільний конфлікт.

Крім США, процедури спрощеного розгляду кримінальних справ набувають все більшого розвитку в державах Європи, зокрема Німеччині, Італії, Іспанії, державах Бенілюксу, Польщі, Чехії, Словаччині та Росії.

На європейському континенті головною причиною порушення прав обвинуваченого на негайний судовий розгляд є

складне, педантичне письмове оформлення матеріалів справи в досудовому етапі кримінального процесу. Тому існує ряд скорочених процедур, спрямованих на ліквідацію попереднього слідства в справах дрібних правопорушень або в тому разі, коли підозрюваного затримано на місці злочину.

На законодавчому рівні в Росії введено спрощену форму судового слідства, коли підсудний визнає себе повністю винуватим і зроблені ним визнання не оскаржуються і при цьому у судді немає сумнівів у його винності. Тоді можна негайно перейти до дебатів сторін. Але це не є «визнанням вини» в американській практиці, тому що присяжним засідателям доводиться виносити вердикт.

Як у своїй статті говорить професор права Стівен Тейман, це подібне до застосованого в європейських країнах. Так, неформальні німецькі угоди насправді є угодами про спрощення судового слідства в обмін на закриття справи за окремими складами злочину або зниження межі покарання. Такі неформальні переговори мають місце приблизно в 30-40% справ і в половині всіх справ за економічні злочини. У результаті переговорів обвинувачений погоджується або відмовляється від клопотань досліджувати певні докази, або свідчить про визнання вини, сприяючи значному скороченню обсягу слідства. На досудовому етапі процесу переговори ведуться між захисником і прокурором щодо обмеження обсягу обвинувального висновку [5, с. 35].

Як показала міжнародна практика, найбільш вдалою є процедура, що дасть змогу застосовувати подібне спрощення в справах, які тягнуть за собою покарання у вигляді позбавлення волі на термін не більше п'яти років. Такий скорочений порядок судового слідства є більш змагальним, ніж процедура суду присяжних, що діє, оскільки в ньому досліджуватимуться лише докази, представлені сторонами.

Інститут «угоди про визнання вини» застосовується в США вже понад 150 років. У сучасному законодавстві така угода набула закріплення в Правилі 11 (п. Е) Фе-

деральних правил кримінального процесу в окружних судах США (1997 р.). Угода про визнання вини (plea bargain) – це письмова угода обвинуваченого і захисника, з одного боку, та обвинувачення, з іншого боку, у якій сторони домовляються про конкретне розв'язання кримінальної справи.

Нерідко суть такої угоди зводиться до того, що обвинувачений визнає себе винуватим у менш тяжкому злочині, ніж фактично вчинив, а в обмін на це особа, що підтримує обвинувачення, вимагає призначення більш м'якого покарання, ніж могло бути за принципового підходу до розслідування та судового розгляду справи.

Визнання обвинуваченим своєї вини в такому разі за законодавством США, як правило, тягне за собою спрощення процедури подальшого судочинства: попереднє слухання не є обов'язковою стадією; укладаючи угоду, обвинувачуваний тим самим відмовляється від права на суд присяжних; угода усуває суперечки сторін з питання про винуватість обвинуваченого; дослідження доказів у суді практично не проводиться; розгляд закінчується винесенням обвинувального вироку, якщо від угоди обвинувачений не відмовився і не виникли інші вагомні обставини. Отже, така угода по суті замінює вердикт присяжних про винуватість, а також усуває принцип змагальності сторін і пов'язаний із цим ризик непередбачуваності процесу.

Можливість укладення такої угоди розповсюджується на весь час кримінального переслідування. Обвинувачений часто відмовляється від попереднього розслідування, що тягне за собою пом'якшення покарання або скорочення обсягу обвинувального висновку.

Однак, найбільш вигідним для американського судочинства є відмова від проведення судового слідства в суді присяжних, яке може тривати кілька днів, тижнів чи місяців. Коли обвинуваченому загрожує смертна кара, застосовується особливий порядок відбору присяжних, який іноді є більш тривалим, ніж дослідження доказів і постановлення вироку.

Термін «угода про визнання вини» можна визначити як процес, під час якого обвинувачений (підсудний) і обвинувач за кримінальною справою розробляють однакове рішення по справі, що підлягає затвердженню судом. Разом з тим, суд не бере участі в перемовинах, які ведуть до такої згоди, до речі, в США суду взагалі забороняється така участь. Угоди про визнання вини особливо вигідні обвинувачам у справах, пов'язаних із організованою злочинністю, оскільки така угода може сприяти участі обвинувачених у розслідуванні та покаранні членів злочинної організації.

Міжнародні наглядачі й експерти приходять до спільної думки про те, що більшість вироків за категорією філонії (тяжких злочинів) у США є наслідком визнання вини як кінцевий результат перемовин або торгу між обвинуваченим і захистом.

У цьому разі визнання вини є засобом, за допомогою якого обвинувачений може продемонструвати бажання взяти на себе відповідальність за свою поведінку.

Обов'язок доказування вини в кримінальному судочинстві покладено на державного обвинувача, який повинен довести кожний елемент порушення законів. Обвинувачений не зобов'язаний доводити свою невинуватість. Він є невинуватим на стадії кримінального розслідування і за законом не є винуватим до визнання його винуватим за рішенням суду, визнання вини відповідно до заяви про визнання вини або відмови оскаржувати обвинувачення відповідно до заяви *nolo contendere* – заява підсудного про те, що він не оспорюватиме пред'явлене обвинувачення. Таким чином, сила державного обвинувачення базується не на тому, чи дійсно обвинувачений вчинив правопорушення, а на свідченнях, які є у держави, на підставі яких можна довести, що обвинувачений скоїв злочин.

У цьому випадку під час застосування угоди про визнання вини для держави є ризик, що може бути винесено виправдувальний вирок.

Для обвинуваченого суд може закінчитися з урахуванням декількох обвину-

вачень, пов'язаних з одним і тим же правопорушенням; під час слухання справи можуть з'явитися докази, які обтяжують вину, що буде впливати на тяжкість вироку. Як правило, у статтях кримінального кодексу передбачено широкий діапазон покарань: від штрафу до строку покарання.

Ведення судочинства в США також пов'язано зі значними витратами як держави, так і приватних осіб. Встановлені бюджети, передбачені для роботи обвинувачів і державних захисників, обтяжуються, коли справа готується до судового розгляду. Таким чином, обвинувачення та захист зацікавлені в угоді про визнання вини.

Протягом багатьох років у США не існувало єдиної й офіційної системи переговорів щодо угоди про визнання вини, її було визнано в процесі затвердження 1974 р. поправки до Правила 11 Федеральних норм права, що регулюють процедури кримінального судочинства.

Угода про визнання вини включає положення, за якими обвинувачений отримує поступки в обмін на свої права, ураховуючи й гарантоване конституцією право на судовий розгляд. Поступки можуть включати дозвіл на визнання вини в менш тяжкому злочині з тих правопорушень, у яких обвинувачується особа; дозвіл на визнання вини тільки за одним із кількох пунктів обвинувачення або отримання від імені держави рекомендацій суду про застосування менш тяжкого покарання під час винесення вироку.

Крім економії коштів, угода про визнання вини має ще низку позитивних аспектів, а саме:

- можливість швидко вирішувати кримінальні справи;
- більша міра справедливості, оскільки жорсткі рамки обмежують можливості суддів під час постановлення вироку, що інколи не враховують специфічні обставини, в яких опинився обвинувачений;
- уникнення необхідної бездіяльності, в якій знаходиться під час попереднього ув'язнення обвинувачений через відмову у звільненні до судового засідання;
- скорочення терміну між пред'явлен-

ням обвинувачення та вирішенням справи;

- можливість для держави карати високоставлених злочинців у тих випадках, коли таке покарання було б неможливим без відповідної інформації чи показів, отриманих від обвинуваченого, який погодився на співробітництво з обвинуваченим.

Переговори про визнання вини відбуваються між державою, яку представляє прокурор, і обвинуваченим, якого представляє адвокат. Встановленої чинним законодавством структури переговорів не існує. Вони можуть відбуватися як по телефону, так і за безпосередньої присутності. Як правило, обвинувачений не бере участі в таких перемовинах. Разом з тим, адвокат зобов'язаний усе доводити до відома обвинуваченого, нічого не приховуючи.

Щоб визначитися з позицією прокурора, захисник повинен розглянути всі докази. Відповідно до існуючого порядку, протягом місяця після пред'явлення обвинувачення захист отримує від обвинувачення копії всіх висновків, заяв свідків, судових експертиз та інших доказів, що будуть використані проти обвинуваченого. Захист проводить особисте розслідування за фактами обвинувачення, найнявши експерта для проведення судових експертиз, а також приватного слідчого для допиту свідків.

В основі переговорів про визнання вини лежить зменшення тяжкості вироку. Таким чином, обіцянка допомоги обвинуваченому не є свідченням примусу, хоча вона може викликати підозру. Визнаючи, що представники держави не можуть домогтися визнання вини шляхом завдання чи погрози завдати фізичної шкоди, або шляхом морального примусу, Верховний суд США постановив, що оцінка обвинуваченим можливого покарання не є примусом (Бредлі проти США, Звіти США 397 (1970 р.), 742 по 757).

Існує два типи угод про визнання вини: зняття обвинувачення та скорочення строку вироку.

Головною ціллю адвоката є зменшення тяжкості вироку або засудження тільки

за деякими з пред'явлених обвинувачень. Зрештою обвинувачений, проти якого висуюються кілька обвинувачень одночасно, може погодитися визнати свою вину за одним або декількома обвинуваченнями в обмін на зняття інших. Не можуть укладатися жодні угоди про те, який вирок конкретно постановить суддя.

Інша форма перемовин може включати в себе угоду про заміну обвинувачення на менш тяжке. Наприклад, обвинувачення в крадіжці у великих розмірах. Якщо у поліції не вистачатиме достатніх фактів, то прокурор може піти на угоду за обвинуваченням у спробі скоїти крадіжку.

Крім того, обвинуваченому може інкримінуватися кілька злочинів за різними кримінальними справами. У такому разі злочини об'єднуються в одну консолідовану кримінальну справу, а обвинуваченому може бути дозволено визнати себе винуватим за кількома з пред'явлених обвинувачень, як правило, за найтяжчим, інші – знімаються.

Обвинувачений може також заявити, що не бажає оскаржувати пред'явлене йому обвинувачення. Хоча заява про відмову оскаржувати пред'явлене обвинувачення не вважається угодою про визнання вини, така заява може бути частиною угоди. Обвинувачений не визнає свою вину, але наслідки заяви будуть такими ж, як і при заяві про визнання вини – він просто відмовляється від захисту в суді та дозволяє засудити себе. Така заява може допомогти обвинуваченому у збереженні репутації. Наприклад, він може повідомити сім'ї про те, що невинуватий, разом з тим адвокат повідомив йому, якщо справа дійде до суду, то він буде звільнений. Саме тому така угода є найкращою для обвинуваченого.

У США широко розповсюджений так званий індикативний вирок. У деяких випадках прокурор та захист не можуть дійти згоди про склад злочину та міру покарання. Наприклад, прокурор вважає, що обвинувачений повинен бути засуджений до двох років позбавлення волі, а адвокат вважає – до шести місяців. Після обговорення цього питання з обома сторо-

нами суддя попередньо повідомляє, що в разі визнання вини обвинуваченого буде засуджено до одного року позбавлення волі.

Таким чином, обвинувачений вибирає між трьома варіантами поведінки. По-перше, може визнати винувачення за первинним обвинуваченням. По-друге, може визнати винувачення за правопорушення менше, ніж ним учинене. У цьому разі постановлений вирок менший, ніж той, що мав бути постановлений судом. По-третє, обвинувачений може використати право на суд і відмовитися визнати себе винувачем за будь-яким із обвинувачень.

У більшості випадків федеральні прокурори вимагають складання письмової угоди про визнання вини. У кожній прокурорській конторі є стандартна форма для складання такої угоди. Ураховуючи великий спектр різних обставин і злочинів, якими займається федеральна прокуратура, модифікації стандартної форми можуть бути різними.

Суд не є стороною в таких перемовинах і йому заборонено законом як брати участь у розробленні угоди про визнання вини, так і примушувати будь-яку сторону укласти угоду. Така заборона дає змогу не допускати неправомірного впливу, який суд може здійснити на будь-яку зі сторін.

Якщо прокурор і адвокат захисту не дійшли згоди, юрисдикції деяких штатів дозволяють, щоб обвинувачений запропонував зробити заяву про визнання вини навіть за наявності заперечень прокурора. Обом сторонам буде надано можливість предстати перед суддею і з'ясувати причини різних поглядів на ситуацію. Суддя може прийняти або відмовитися прийняти пропозицію підсудного про визнання вини. Можливість відкликати таку заяву доступна не в усіх юрисдикціях, а обвинувачений може стикнутися з необхідністю зробити обов'язкове визнання вини.

Однак, якщо складання обвинувального висновку закінчено, сторони подають цю угоду до суду.

Що ж стосується виконання обіцянок адвоката й прокурора, то підхід Американської Асоціації адвокатів є таким:

«обіцянка є обіцячкою». Прийняті Асоціацією стандарти говорять про те, що «прокурор не повинен ухилятися від виконання угоди про визнання вини, якщо тільки обвинувачений не ухиляється від виконання цієї угоди або не мають місце інші обставини, що виправдовують його дії [5, с. 37].

Після того, як угоду про визнання вини укладено, сторони подають її на розгляд суду, який вирішує, чи необхідно її визнати. У США мають місце правила ведення федерального судочинства, якими керується суд під час вирішення питання. Ці правила вимагають, щоб визнання вини було зроблено добровільно, на підставі поінформованості, при пам'яті. Необхідно звернути увагу на ту обставину, що обвинувачений має право, встановлене п'ятою та шостою поправками – не свідчити проти себе; мати право на судовий розгляд, у ході якого держава повинна довести винувачення до ступеня, який не залишає сумнівів.

Під час вирішення справи суд повинен поставити ряд запитань, що називаються «співбесідою з приводу заяви про визнання вини», яка відбувається у відкритому судовому засіданні при всіх сторонах. Коли обвинувачений визнає себе винувачем, суд повинен поінформувати присутніх про обіцянки щодо нього, а також пересвідчитися, що обвинуваченому не давалися будь-які незаконні та неправомірні обіцянки.

Суд може поінформувати обвинуваченого, що у разі, якщо вирок буде більш суворим, ніж рекомендований, він має можливість відкликати заяву про визнання вини в тому випадку, якщо в угоді про визнання вини зазначено, що пропозиція визнати винувачення ставиться в залежність від прийняття рекомендацій щодо вироку. У більшості випадків визнання вини не може бути відкликано. Однак судді вважають за необхідне не призначати більш суворі вирок, ніж узгоджені, оскільки така практика може підірвати систему угод про визнання вини.

Така угода може містити згоду прокурора на відстрочку винесення вироку або

судового рішення. Наприклад, у окремих штатах, за виключенням спеціально перерахованих видів злочинів, обвинувачений, що не був раніше засуджений, за погодженням із прокурором має можливість попросити розглядати його як особу, яка вперше порушила закон. У такому разі суд може прийняти визнання вини обвинуваченого, але відстрочити судовий розгляд від одного до п'яти років. Після успішного закінчення іспитового строку обвинувачення можуть бути зняті, а особа вважатиметься такою, яка не мала судимості.

Як правило, існують побічні сторони засудження: втрата права на вибори, носіння вогнепальної зброї, вести справи з державою. Заява про визнання вини може призвести до депортації. Тому перед визнанням своєї вини особа повинна зважити всі «за» і «проти» та лише після цього приймати рішення.

Незважаючи на те, що деякі учасники системи кримінального переслідування США з філософської чи практичної точки зору заперечують проти так званого бартерного обміну в кримінальному судочинстві, однак більшість учасників цієї системи вважають, що угода про визнання вини є необхідною і прийнятною.

Висувалися такі твердження, що в США прокурори спеціально перевищують тяжкість пред'явлених обвинувачень, аби мати широкі можливості для переговорів під час пред'явлення обвинувачення.

Звичайно, застосування угод про визнання вини не може не критикуватися.

Американська модель «угоди про визнання вини» має як позитивні, так і негативні сторони. Супротивники угоди, заперечуючи можливість включення такого правового інституту в нове кримінально-процесуальне законодавство Росії й України, стверджують, що така угода суперечить принципам кримінального процесу наших країн, зокрема, принципів об'єктивної істини.

Багато науковців вважають, що подібні угоди не виключають, а збільшують ризик судової помилки [7, с. 347].

Опоненти говорять про те, що система угод про визнання вини підштовхує обви-

нувачів до незаконних дій і різноманітних зловживань. Наприклад, сподівання на укладення угоди може викликати бажання прокурора перебільшити з самого початку вину обвинувачено. Крім того, критики говорять про такі негативні аспекти угоди:

- держава користується великою владою над обвинуваченим, а погроза посилення кримінальних санкцій після суду змушує обвинувачених відмовлятися від своїх конституційних прав;

- адвокат може мати стимули наполягати на визнанні вини, навіть якщо угода не відповідатиме інтересам його клієнта;

- неправильно з моральної точки зору змушувати одних обвинувачених давати покази проти інших взамін на менше покарання.

Разом з тим, на думку В.Д. Філіна, угода про визнання вини, що діє в США, за жодних умов не може бути запозичена до нашого законодавства, адже вона суперечить принципів об'єктивної істини та презумпції невинуватості. Цей інститут є неприйнятним для нашої правової системи і не може бути запропонований для втілення в кримінально-процесуальному праві України [8].

Інша справа – розумний компроміс, досягнення якого, не підриваючи принципів об'єктивної істини, презумпції невинуватості, справедливості, законності та інших чинних засад кримінального судочинства, може сприяти усуненню негативних наслідків злочину [9].

Лише на основі встановленої об'єктивної істини та правильної юридичної оцінки скоєного злочину, коли вину особи доведено, здійснюється компроміс щодо конкретного вирішення справи з урахуванням тяжкості злочину, особи обвинуваченого та обставин, що пом'якшують відповідальність. Такий компроміс здійснюється не відносно питань об'єктивної істини, а щодо інших обставин, які є умовами розв'язання справи без кримінального покарання обвинуваченого. Тобто компроміс слушно передбачає можливість альтернативного висновку щодо питань: чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинений ним злочин; чи є обставини, за

наявності яких обвинувачений може бути звільнений від кримінальної відповідальності; чи підлягає підсудний звільненню від покарання?

Висновки

Таким чином, судово-правова реформа, що має безпосереднє відношення до кримінального судочинства, вимагає як від законодавця, так і від науки нових підходів, які допоможуть вирішити питання щодо подолання високого рівня злочинності та, водночас, забезпечать ефективне застосування кримінального покарання лише до осіб, які є соціально небезпечними і потребують застосування засобів ресоціалізації.

Можливо, в майбутньому особи, які скоїли нетяжкі злочини, матимуть можливість визнати себе винуватими та закон-

ним шляхом отримати менш тяжке покарання, ніж передбачені верхньою межею санкції відповідної статті КК України.

З огляду на зазначене, пропонуємо:

1. Доопрацювати та внести на розгляд Верховної Ради України проект Кримінально-процесуального кодексу України, включивши до нього положення щодо спрощеного порядку розгляду судами кримінальних справ або укладення угоди про визнання вини.

2. Провести круглий стіл за участю суддів, працівників прокуратури, народних депутатів України, політиків, науковців, громадських діячів щодо визначення необхідності внесення змін до кримінально-процесуального законодавства України стосовно спрощеного порядку розгляду судами кримінальних справ з метою забезпечення значної процесуальної економії часу та державних коштів.

Список використаних джерел

1. Вельяновский С. Экономические аспекты уголовной юстиции / С. Вельяновский // СССР – Англия. Юстиция и сравнительное правоведение. – М. : Изд-во ИГиП АН СССР, 1986. – 168 с.
2. Махов В. Сделка о признании вины / В. Махов, М. Пешков // Российская юстиция. – 1998. – № 7. – С.17-19.
3. Проект Кримінально-процесуального кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/0/discuss>
4. Пушкар П.В. Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження : дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Академія адвокатури України / П.В. Пушкар. – К., 2005. – 225 с.
5. Стивен Тейман. Сделки о признании вины или сокращение формы судопроизводства: по какому пути пойдет Россия? / Российская юстиция. – №11. – 1998. – С. 35-37.
6. Тертышник В. Компромис у кримінальному процесі / В. Тертышник // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 11. – С. 107-112.
7. Тертышник В.М. Уголовный процес / В.М. Тертышник. – Харьков : Арсис, 1999. – 528 с.
8. Філін Д.В. «Угода про визнання вини» та можливості її застосування у кримінальному судочинстві України / Д.В. Філін // Форум права. – 2011. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11_fdvkcu.pdf
9. Фридмен Л. Введение в американское право / Л. Фридмен. – М. : Прогресс, 1993. – 314 с.